

Milan Harvalík

Synchronní a diachronní aspekty české onymie

Praha: Academia, 2004., 161 str.

Knjiga Milana Harvalíka¹, češkog onomastičara mlađe generacije koji se već etablirao i na međunarodnoj onomastičkoj pozornici, nastala je kao autorov odgovor na izazove kojima se posljednjih godina onomastika bavi u okvirima sve veće prisutnosti onomastičkih tema u drugim srodnim ili manje srodnim znanostima te problema koji tradicionalno “muče” češku, ali i sve slavenske onomastike. Autor u knjizi nije, naravno, ni pokušao sustavno odgovoriti na sva otvorena pitanja suvremene onomastičke znanosti niti je ta knjiga odraz njegova nastojanja da nam pruži cjelovit prikaz današnje češke onomastike. Ona jednostavno predstavlja autorovo viđenje pojedinih onomastičkih tema koje su ga posljednjih godina zaokupljale. Upravo mu je takav pristup omogućio da se nekim problemima podrobnije posveti, osobito pojedinim teorijskim i metodološkim pitanjima suvremene onomastičke znanosti.

Autor je onomastičke teme u knjizi, nakon opsežnijega Uvoda (str. 9–16), obradio u šest poglavlja: 1. Iz prošlosti i sadašnjosti češke onomastike (str. 17–28); 2. Ulično nazivoslovlje i društveni čimbenici (str. 29–34); 3. Međuodnos onomastike i dijalektologije (str. 35–62); 4. Ka konkurentskim odnosima u češkome anojkonimijskom sustavu (na primjeru dvaju anojkonimijskih strukturnih modela) (str. 63–96); 5. Onimijska derivacija i njezina uloga pri nastanku čeških anojkonima (str. 97–100); 6. Egzonimi i strana zemljopisna imena u češkome jeziku (str. 101–123). Knjigu autor zaključuje sažetcima na njemačkome, engleskom, francuskom i ruskom jeziku, a priloženo je i pet zemljovida na kojima se prikazuju odabrani problemi tvorbe i arealne rasprostranjenosti pojedinih toponomastičkih apelativa. Na samome je kraju vrlo opširan i koristan popis literature.

U Uvodu autor iznosi razloge i motive koji su ga nagnali da sastavi ovu knjigu, sažeto prikazuje njezinu strukturu i objašnjava što je njezinim objavljivanjem želio postići.

¹ Milan Harvalík u dva je mandata bio članom Upravnoga vijeća (*Board of Directors*) Međunarodnoga onomastičkog vijeća (ICOS – *International Council of Onomastic Sciences*) sa sjedištem u Uppsali, a u razdoblju 2005.–2008. bio je i potpredsjednikom Vijeća. Član je uredništva ICOS-ova časopisa *Onoma* i voditelj radne skupine za Međunarodnu onomastičku terminologiju. Onomastičkom se terminologijom bavi i u okviru *United Nations Group of Experts on Geographical Names* u čijoj organizaciji sudjeluje kao jedan od čeških predstavnika.

U prvome poglavlju naslovljenom »Iz prošlosti i sadašnjosti češke onomastike« (*Z historie a současnosti české onomastiky*) autor donosi sažet prikaz povijesti, razvitka i ustroja vrlo razvijene češke onomastike, u prvome redu toponomastike koja se do druge polovice XX. stoljeća u Češkoj ponajprije smatrala povijesnom disciplinom. U prvome se dijelu toga poglavlja bavi analizom važnosti toponimijske građe kao neizostavnoga vrela za proučavanja povijesti pojedinih čeških naselja. Detaljnije objašnjava i razvitak metodologije toponomastičkih istraživanja u Češkoj, od prvotnih modela koje je uveo Šmilauer do metodologije koju su tijekom godina razvili njegovi nastavljači. U drugome dijelu prvoga poglavlja ukratko prikazuje prošlost, sadašnjost i perspektive poučavanja onomastike na češkim sveučilištima.

Drugo je poglavlje pod naslovom »Ulično nazivoslovlje i društveni čimbenici« (*Uliční názvoslovi a společenské faktory*) posvećeno sažetoj analizi utjecaja političkih i društvenih čimbenika tijekom XX. stoljeća na češku urbanonimiju, odnosno imena ulica u češkim gradovima. S obzirom na to da su urbanonimi imenska skupina koja je najpodložnija promjenama uvjetovanim izvanjezičnim čimbenicima, autor u svojem prilogu donosi i neke smjernice kojima bi se imenodavatelji trebali voditi pri nadijevanju imena na lokalnoj razini. Ističe pritom da je određen stupanj jezične kodifikacije nuždan pri odabiru i standardizaciji uličnih imena, što nije, naravno, samo češki problem već je taj problem i te kako prisutan i na hrvatskome prostoru.

U trećem, znatno opširnijem poglavlju »Međuodnos onomastike i dijalektologije« (*Vzájemné vztahy mezi onomastikou a dialektologií*), autor se bavi odnosom između onomastike i dijalektologije, temom koja je u onomastičkim radovima vrlo često neopravdano zanemarivana. Uvodno govori o uskoj povezanosti, odnosno neodvojivosti onomastičkih i dijalektoloških istraživanja, o predmetu njihova istraživanja i uporabi istih "jezičnozemljopisnih" metoda, kako ih autor naziva. Potom analizira problem uporabe zemljopisnih imena u dijalektologiji, a osobito mogućnosti i probleme s kojima se dijalektolozi susreću prigodom prikupljanja i analize sinkronijske mikrotoponimijske građe. Na konkretnim primjerima, uglavnom na temelju građe prikupljene za češki jezični atlas, pokazuje povezanost u arealnoj rasprostranjenosti dijalektnih likova apelativâ i anojkonimâ na češkome području. Naziv *anojkonim* u češkoj onomastičkoj terminologiji podrazumijeva imena svih nenaseljenih mjesta, ne nužno samo tzv. mikrotoponime. Svoja polazišta autor obrazlaže na izdvojenim primjerima koji označuju mjesto za bijeljenje rublja (*bělídlo ~ Bělídlo, Bělisko, Bělišťe, Bělouna, Bělítko, Bejdlo* i sl.) te one koji označuju privremeno neobrađeno zemljište (*ouhor/uhor, příloh, oulehle, lado ~ Ouhor/Ouhorek, Ouhůrek, Ouhorník, Ouhorka; Uhor/Uhorek, Uhůrek, Houhel, Houhelka, Uhelina; Příloh/Na přílohu/Na přílohách* i sl.).

Za četvrto, opsegom najveće poglavlje »Ka konkurentskim odnosima u češkome anojkonimijskom sustavu (na primjeru dvaju anojkonimijskih strukturnih modela)« (*Ke konkurenčním vztahům v českém anoikonymickém systému*), koje je posvećeno sustavnoj analizi čeških anojkonima, autor ističe da predstavlja prvu studiju u kojoj se na korpusu čeških anojkonima rabi teorijski model koji je razvio Rudolf Šrámek. Posebnu pozornost Harvalík posvećuje analizi nastanka anojkonima istraženih tipova, razvitku i promjenjivosti likova njihovih imena, analizi prefikasa (i njihove čestotnosti) s pomoću kojih su obrađivana imena tvorena. Sastavni je dio ovoga poglavlja i svojevrsan mali rječnik čeških apelativa i od njih izvedenih toponima i antroponima.

Istom se toponimijskom kategorijom autor bavi i u znatno sažetijem petome poglavlju naslovljenom »Onimijska derivacija i njezina uloga pri nastanku čeških anojkonima« (*Onymická derivace a její role při vzniku českých anoikonym*), ali iz perspektive analize imenske derivacije pri tvorbi toponima, upozoravajući na razlike u odnosu na tvorbu apelativa.

Posljednje, šesto poglavlje »Egzonimi i strana zemljopisna imena u češkome jeziku« (*Exonyma a cizí zeměpisná jména v češtině*), posvećeno je egzonimiji, temi kojom se u posljednje doba intenzivno bave geografi i geodeti, uglavnom iz praktičnih razloga izradbe zemljovida. Uvodno autor daje sažet prikaz dosadašnjih istraživanja češke egzonimije te povijest nastanka i tumačenje samoga naziva egzonom, u okvirima češke onomastike, ali i međunarodnih tijela, osobito *United Nations Group of Experts on Geographical Names*. Na primjeru čeških egzonima podrobnije analizira moguće načine njihove podjele: prema podrijetlu, prema čestoti pojave u pojedinome razdoblju te sa stajališta jezikoslovlja prema modelima njihove tvorbe. Slijedi sažet prikaz razvojnih faza i sadašnjega stanja istraživanja češke egzonimije, a poglavlje zaključuje analizom različitih polazišta o službenoj uporabi egzonima i njihovu budućem statusu, osobito iz perspektive nužne standardizacije zemljopisnih imena.

Ova je knjiga Milana Harvalíka upućena ne samo češkim onomastičarima koji su se s radovima toga autora već upoznali u nizu njegovih znanstvenih priloga objavljenih u vodećim češkim i drugim slavenskim onomastičkim publikacijama, već i međunarodnoj onomastičkoj publici koja u toj opsegom nevelikoj knjizi može pronaći pouzdane informacije o stanju i perspektivama suvremene češke onomastike. Ovom se knjigom, kao i svojim dosadašnjim radom u češkoj i međunarodnoj onomastici, Milan Harvalík neprijeporno prometnuo u vodećega češkog onomastičara mlađe generacije.

Dunja Brozović Rončević